

Språk sprenger grenser

Av Øystein Djupedal

God norskopplæring er avgjørende for at minoritetsspråklige barn skal lykkes i det norske samfunnet og finne en trygg plass i samfunns- og arbeidsliv. Samtidig er kulturelt mangfold og flerspråklighet viktige ressurser som minoritetsspråklige barn tilfører samfunnet. Jeg ønsker i dette innlegget å si litt om situasjonen for yngre minoritetsspråklige barn i barnehage og grunnskole og regjeringens innsats for barna, med fokus på språkopplæring.

Øystein Djupedal er kunnskapsminister i sittende regjering.

Hvert barn er unikt og skal møtes av en barnehage og skole som forstår og tar hensyn til barnets individuelle ferdigheter og ulike forutsetninger. Samfunnet er i økende grad preget av kulturelt, språklig og livssynsmessig mangfold. Ved å benytte mangfoldet konstruktivt vil vi kunne utvikle nye idéer og løsninger, øke mulighetene for anerkjennelse, et likeverdige tilbud, mestring og utvikling for alle barn. I den flerkulturelle barnehage og skole er det et personale som ser på det kulturelle og språklige mangfoldet som normaltstanden, og som anvender dette mangfoldet som en ressurs. Ulikheter i kultur, språk og religiøs bakgrunn er en verdifull kilde til kunnskap) og kan bidra til aksept for og anerkjennelse av ulikhet.

Ulikhet kan også by på utfordringer. Den pedagogiske tilretteleggingen, innholdet og arbeidsmåtene som skal tilpasses det enkelte barn krever en stor innsats. Som Kunnskapsminister er jeg opptatt av at vi gir de som jobber med barna ute i sektoren best mulig verktøy for å hankes med de daglige utfordringene.

*Ulikheter i kultur,
språk og religiøs
bakgrunn er en
verdifull kilde til
kunnskap*

TIDLIG INNSATS

Nylig lanserte regjeringen St. meld. nr. 16 (2006-2007) *...og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring.* Som det framgår av tittelen, er tidlig innsats et gjennomgripende tema i meldingen som også lanserer en rekke tiltak i utdanningsløpet med et livslangt perspektiv allerede fra førskolealder. Tidlig innsats må forstås både som innsats på et tidlig tidspunkt i barns liv, og tidlig inngripen når problemer oppstår eller avdekkes i førskolealder, i løpet av grunnopplæringen eller i voksen alder.

Barnehagen er den viktigste integrerings- og språkopplæringsarenaen for minoritetsspråklige barn i førskolealder. Forskning viser at godt tilrettelagte tiltak for minoritetsspråklige barn i barneha-

gen har positiv innvirking på barnas skolestart, norskferdigheter og hvordan de klarer seg videre i skolen.¹⁾ Det er derfor et uttalt mål for regjeringen å få flere minoritetsspråklige foreldre til å velge å la sine barn gå i barnehage. Tall fra desember 2005 viser at om lag 54 prosent av alle minoritetsspråklige barn i alderen 1 til 5 år gikk i barnehage.²⁾ Tilsvarende tall for alle barn i aldersgruppen var 76 prosent. Minoritetsspråklige 5-åringer i barnehage utgjør hele 82 prosent, mot 93 prosent av alle 5-åringer i barnehage. For 4-åringene er tallene henholdsvis 79 og 92 prosent.³⁾ Regjeringen har satt som mål at full barnehagedekning skal nås innen utgangen av 2007.

Må støtte at barn buker sitt morsmål

Den nye rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver understreker at tidlig og god språkstimulering er en viktig del av barnehagens innhold. Rammeplanen synliggjør småbarnsalderens betydning for utvikling av språk. Når det gjelder minoritetsspråklige barn, heter

det at barnehagen må ”støtte at barn buker sitt morsmål og samtidig arbeide aktivt med å fremme barnas norsk-språklige kompetanse” (Rammeplanen 2006:29). For å ivareta dette punktet i rammeplanen, har vi en rekke ordninger og tiltak. Jeg vil her kort fortelle om noen av disse ordningene.

I 2004 innførte det daværende Barne- og familiedepartementet en ny tilskuddsordning for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder. Tilskuddet skal bidra til at kommunene kan gi minoritetsspråklige barn et godt språkstimuleringsstilbud. KOSTRA-tall fra 2005 viser at over 6000 minoritetsspråklige barn i barnehage fikk tilbud om særskilt språkstimulering, utover barnehagens ordinære arbeid med språkutvikling, jf. Rammeplanen for barnehager. Tilskuddsordningen er evaluert av Rambøll Management.⁴⁾ Evalueringen viser at nesten alle barnehager som har deltatt i evalueringen arbeider med ustrukturerte former for språkstimulering, uavhengig om de mottar tilskudd eller ikke. Nesten 40 prosent av barnehagene har systematisk språkstimulering på norsk. Evalueringen viser at det er en klar positiv sammenheng mellom barnehager som mottar tilskuddet og barnehager som tilbyr systematisk språkstimulering for minoritetsspråklige barn.

En annen viktig ordning er tilskudd til barnehagetilbud for barn av nyankomne

flyktninger. Målsettingen med tilskuddet er å gi disse barna et barnehagetilbud når familien skal etablere seg etter opphold i mottak. Tilskuddet omfatter et 15 timers ukentlig barnehagetilbud i åtte måneder. Tilbudet er som regel sterkt subsidiert eller gratis. Om lag 450 barn mottok et slikt tilbud i 2005.

Kunnskapsdepartementet støtter også prosjektet med ambulering pedagoger i Oslo. Prosjektet omfatter 4- og 5-åringer som ikke har barnehageplass og som har behov for språkstimulering før skolestart. Fire bydeler inngår i prosjektet, bl.a. Sagene og Søndre Nordstrand. FAFO evaluerer for tiden ordningen.

Gratis kjernetid i barnehagen prøves nå ut flere steder i Norge. I Groruddalen innføres det nå gratis kjernetid i barnehage for alle 5-åringer i bydelene. Dette er et av mange tiltak som inngår i Gro Ruddalssatsinga, som er et spleiselag mellom Oslo kommune og regjeringen for å bedre levekårene for befolkningen i Groruddalen. Dette tiltaket vil gi tidlig språkstimulering til alle 5-åringer i et område hvor det bor mange minoritetsspråklige barn. Dette er en type universelle tiltak jeg har stor tro på vil gi positiv effekt i forhold til språkstimulering og vil kunne virke sosialt utjevne, da ordningen gir alle barn like muligheter. Det er også helt i tråd med vårt prinsipp om tidlig innsats. Det planlegges å utvide tiltaket til også å gjelde alle 4-åringer i området.

Et annet svært spennende prosjekt vi er i ferd med å iverksette nå er Språkløftet, som er et fireårig prosjekt hvor barna følges to år i førskolealder og de to første årene på skolen. Et utvalg av barn som utpeker seg for oppfølging etter språkkartlegging på helsestasjonen, vil gjennom språkløftet få tilbud om nærmere utredning og diagnostisering og eventuelt tilrettelagt opplæring knyttet til språk og/eller opplæring i norsk. Opplæringen kan også inkludere foresatte og mødre. Hensikten med språkløftet er å fremme gode språk- og norsksferdigheter. Et utvalg kommuner vil delta i ordningen og søknadsprosessen for å delta i prosjektet foregår i disse dager.

Behov for økt kompetanse om språkstimulering og flerkulturell pedagogikk i norske barnehager

Den aller viktigste faktoren for å sikre høy kvalitet i barnehagene er at de ansatte har tilstrekkelig kompetanse til å utføre sitt arbeid i tråd med føringer i lov og rammeplan for barnehagen. Dette er bakgrunnen for at departementet har utarbeidet en

kompetansestrategi for sektoren (2007-2010). Det er bl.a. et behov for økt kompetanse om språkstimulering og flerkulturell pedagogikk i norske barnehager. Departementet har derfor valgt å prioritere språk som ett av fire prioriterte satsingsområder i kompetansestrategien.

MINORITETSSPRÅKLIGE ELEVER I GRUNNSKOLEN

Rundt 40 000 av de om lag 620 000 elevene i grunnskolen får i dag særskilt norskopplæring. I overkant av 22 000 elever får morsmålsopplæring og/eller tospråklig fagopplæring.⁵⁾

Opplæringsloven gir elever i grunnskolen med annet morsmål enn norsk og samisk rett til særskilt opplæring i norsk til de har ferdigheter til å følge den ordinære opplæringen. Særskilt norskopplæring skal være det fremste virkemidlet for elever som ikke kan følge opplæring på norsk. Morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring skal være sekundære hjelpemidler i norskopplæringen. Det gjelder først og fremst nyankomne og andre minoritets elever som har så dårlige norsksferdigheter at de ikke kan følge undervisningen på norsk i en overgangsperiode.

Norskundervisningen for minoritetsspråklige elever har ikke vært god nok. I november 2006 forelå rapporten "Evaluering av praktiseringen av norsk som andrespråk for språklige

minoriteter i grunnskolen" av Rambøll Management.⁶⁾ Her kom det blant annet fram at praksisen i grunnskolene er svært forskjellig, det gjelder både kartlegging av elevenes språkkunnskaper og praktisering av enkeltvedtak. Rapporten peker på at det mangler standardiserte kartleggingsprosedyrer for å klargjøre om elevene kan tilstrekkelig norsk til å gå over i ordinær norskundervisning. Mange kommuner mangler dessuten kunnskap om forpliktelsene sine i forbindelse med enkeltvedtak. Rapporten viser at bare 30 prosent av norske kommuner i meget høy grad eller i høy grad kjenner strategien *Likeverdige utdanning i praksis!*⁷⁾ og at få kommuner oppfordrer skolene til å prøve ut nye organisatoriske modeller for særskilt norskopplæring. Mangel på kompetanse blant lærerne som gir denne undervisningen, blir også framhevet. Rapporten viser dessuten at svært mange av elevene som har fått særskilt norskopplæring, har fulgt læreplanen i norsk som andrespråk igjennom hele skoleløpet. Med andre ord er denne særskilte norskopplæringa etter læreplanen i norsk som andrespråk ikke blitt den plattformen for overgang til ordinær læreplan i norsk som den var ment å være.

Jeg har derfor gitt Utdanningsdirektoratet i oppdrag å lage en ny læreplan i Grunnleggende norsk for språklige minoriteter som skal være nivåbasert og skal erstatte den aldersbaserte læreplanen

i norsk som andrespråk. Det utarbeides også en ny nivå-basert læreplan i morsmål. Dette betyr at elevene vil få opplæring ut i fra sitt kompetansenivå, ikke ut i fra alder slik det er i dag. Det er et mål at disse elevene raskt skal komme opp til et nivå hvor de har forutsetninger for å følge opplæring etter ordinær læreplan i norsk. For å hjelpe skolene i dette arbeidet utvikler vi derfor et standardisert kartleggings-verktøy som vil gjøre det enklere å avgjøre når elevene har tilstrekkelige ferdigheter til å følge den ordinære læreplanen i norsk. Vi vil også utarbeide veiledningsmaterie-ll og etterutdanningskurs for lærere som skal undervise i den nye læreplanen grunnleggende norsk. De nye læreplanene vil bli innført ved skolestart 2007. Det er opp til den enkelte kommune å velge om man vil følge den nye læreplanen i grunnleggende norsk eller om alle elever skal følge den ordinære læreplanen i norsk, slik Oslo kommune har valgt å gjøre.

Også andre tiltak som lanseres i den nyreviderte strategien *Likeverdig opplæring i praksis!* som bachelorutdanning for tospråklige lærere og stipendordning for lærere fra språklige minoriteter⁸⁾, vil kunne bidra til å bedre forhold som Rambøll-rapporten peker på som kritiske.

I Soria Moria- erklæringen blir god språklæring omtalt som en nøkkel for minoritetsspråklige barn til å lykkes i utdanning og arbeidsliv. Videre heter det at forskning

viser at kunnskaper om og på morsmålet er viktig for å kunne lære seg andre språk. Men det påpekes også at det er et behov for mer kunnskap om innholdet i og omfanget av morsmålsopplæringen, og det understrekes av flerspråklighet er en ressurs i en globalisert verden.

Jeg ga derfor Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) i oppdrag å lage en kunnskapsoversikt som sammenfatter allerede eksisterende forskning om morsmålsopplæring, tospråklig fagopplæring og norsk som andrespråk for minoritetsspråklige elever. Oversikten omfatter også forskning før skolestart. Intensjonen bak oppdraget var å få økt innsikt i morsmålsopplæringens effekt og betydning for minoritetsspråklige barn og unges faglige utvikling, inkludert tospråklig fagopplæring og norsk som andrespråk. Oversikten er nettopp overlevert Kunnskapsdepartementet og en av hovedkonklusjonene er at man i norsk og skandinavisk forskning har begrenset empirisk kunnskap om faglige og språklige effekter av språkpædagogiske tiltak for minoritetsspråklige elever. Internasjonale studier tyder derimot på at såkalte "sterke former for tospråklig opplæring" gir best resultater for elevene på lengre sikt. Dette er opplæringsmodeller som er kjennetegnet ved at tospråklighet og tokulturalitet er sentrale mål i opplæringa.⁹⁾ I løpet av 2007 vil det bli lagt fram en stortingsmel-

ding om språkpolitikk. Her vil regjeringen også se på morsmålsundervisninga.

Gode rollemodeller med ulik bakgrunn

Regjeringen er også opptatt av å ha gode rollemodeller med ulik bakgrunn. Dessverre har en svært liten andel av de ansatte i grunnskolen innvanderbakgrunn. Denne lærergruppen er viktige forbilder for minoritetsspråklige barn og unge, og de har en særlig kompetanse i kraft av sin tospråklighet og kulturbakgrunn. Vi har derfor tiltak i den nye strategien rettet mot å øke andelen minoritetsspråklige som tar høyere utdanning, og særlig andelen som tar lærerutdanning.

Et godt samarbeid mellom barnehage/skole og hjemmet vil kunne bidra til bedre integrering i barnehage og skole. 25. april lanserte Kunnskapsdepartementet i samarbeid med FUG og Utdanningsdirektoratet en sluttevaluering av prosjektet "Minoritetsspråklige foreldre – en ressurs i barns læring". Prosjektet har vært ett av tiltakene i strategiplanen *Likeverdig utdanning i praksis!* 2004-2009. Evaluering-

en viser at man i prosjektet har lyktes med å etablere en god dialog mellom minoritetsspråklige foreldre og skolen. Den viser også nødvendigheten av at prosjekter er forankret i kommunal ledelse, skoleledelse og personalet ved skolen. Et annet viktig suksesskriterium er å gjennomføre en kontinuerlig evaluering av tiltakene, samt sørge for at det finnes faglige nettverk for erfaringsutveksling. I rapporten skisseres også en rekke tiltak som har fungert godt, tiltak som må kunne sies å være eksempler på beste praksis. Utfordringen fremover blir å spre erfaringer fra prosjekter til flere kommuner.¹⁰⁾

Leksehjelp finnes i dag ved over halvparten av norske skoler, mens det for seks år siden bare var et tilbud ved ti prosent av skolene. Det viser kartleggingen SINTEF har gjort på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet. Kartleggingen er gjort i forbindelse med Prosjekt leksehjelp 2006-2008. Målet med prosjektet er å skaffe en oversikt over pågående arbeid med leksehjelp og eventuelle evalueringer av dette, iverksette utprøving og evaluering av leksehjelp på alle trinn i grunnopplæringen, og bidra til å spre erfaring og gode modeller. Som det framgår av St.meld. nr. 16, er det et mål for regjeringen at alle barn får et tilbud om leksehjelp. Leksehjelp er særlig viktig for elever som ikke har muligheten til å få hjelp med leksene hjemme og jeg har derfor tro på at et slikt tiltak, som gir alle barn lik

mulighet til hjelp, kan virke sosialt utjevne.¹¹⁾

*Barn skal ha en verden
av muligheter
– ikke en verden av
språklige grenser*

Dette er noen sentrale tiltak for språkopplæring for minoritetsspråklige barn i barnehage og grunnskole. Mitt ønske er at alle barn skal ha en verden av muligheter – ikke en verden av språklige grenser. Å styrke språkopplæringen for minoritetsspråklige barn er derfor en viktig jobb for meg som Kunnskapsminister. Her har jeg konsentrert meg om barnehage og grunnskole. Mye viktig arbeid skjer også i den videregående skole. For mer informasjon om relevante tiltak, vil jeg henstille dere til å lese vår nyreviderte strategi *Likeverdig opplæring i praksis!* Strategi for bedre læring og større deltakelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning 2007-2009.

FOTNOTER

- 1) Se: Nergård 2003, Sand og Skoug 2002 og 2003, Bakken 2003, Øzerk 2003.
- 2) Prosentandelen er beregnet ut fra KOSTRA-rapportering på minoritetsspråklige barn i barnehage per 15. 12. 2005 og befolkningsstatistikk per 01.01. 2006, barn med innvandrerbakgrunn 1-5 år, med unntak av svenske, danske og engelske barn.
- 3) SSB 2006. Tall bestilt av Kunnskapsdepartementet fra SSB.
- 4) Rambøll Management (2006): *Evaluering av tilskuddsordningen – Tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder*. Rapport utarbeidet på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet, august 2006.
- 5) GSI (2007): Tabell: *Elevar med morsmålsopplæring og særskild norskopplæring. Skoleåra 1992/93-2006/07*. <http://www.ssb.no/utgrs/tab-2007-04-20-07.html> (27.04.07)
- 6) Rambøll Management (2006): *Evaluering av praktiseringen av norsk som andrespråk for språklige minoriteter i grunnskolen*. Rapport utarbeidet på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet, november 2006.
- 7) *Likeverdig utdanning i praksis!* Strategi for bedre læring og større deltakelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning 2004-2009 er blitt revidert. Ny utgave kom i februar 2007 og heter *Likeverdig opplæring i praksis!* Strategi for bedre læring og større deltakelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning 2007-2009.
- 8) For mer om tiltakene se strategiplanen *Likeverdig opplæring i praksis!* Strategi for

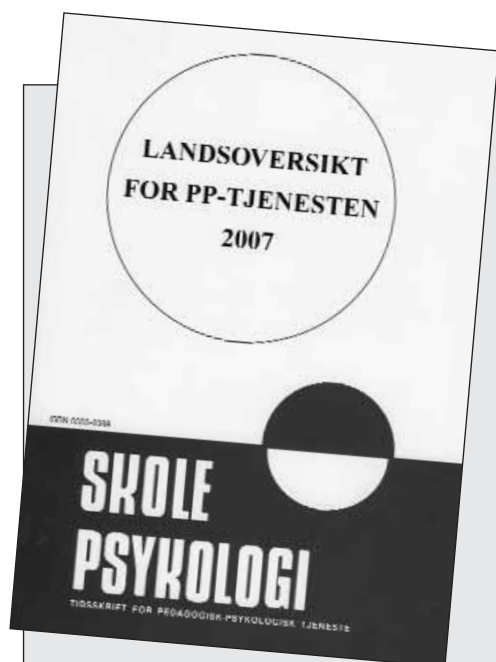
bedre læring og større deltakelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning 2007-2009.

- 9) Anders Bakken (2007): *Virkinger av tilpasset språkopplæring for minoritets-språklige elever. En kunnskapsoversikt*. Rapport 10/07. Oslo: NOVA
- 10) Rambøll Management (2007): *Sluttevalueringa av utvik-*

lingsprosjektet "Minoritets-språklige foreldre – en ressurs for elevenes opplæring i skolen". Rapport utarbeidet på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet/FUG, mars 2007. Se også: http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Rapporter/Sluttrapport_%20evaluering_%20utviklingsprosjekt_Foreldre_%20ressurs.pdf

- 11) Thomas Dahl, med bidrag av T. Buland og T. Molden (2007): *Kartlegging av utbredelse av leksehjelp i norsk skole*. SINTEF, Trondheim: April 2007. Se også: http://-www.udir.no /upload/Rapporter/Kartlegging_1_eksehjelp.pdf

Øystein Djupedal
Kunnskapsdepartementet
Akersgata 44, 0032 Oslo
Tlf. 22 24 90 90

LANDSOVERSIKT FOR PP-TJENESTEN 2007

Ett eksemplar av Landsoversikt for PP-tjenesten er sendt gratis til alle PP-kontorer.

Hvis det er behov for flere eksemplarer, så koster disse kun kr 100,- pr stk. pluss porto.

Landsoversikten er i fritt salg til alle som har nytte av den – ikke bare til PP-kontorer. Den inneholder en ajourført oversikt over PP-kontorenes ansatte, postadresse, telefon og fax.

Bestilling kan sendes til:
Skolepsykologi, Postboks 165, 2711 Gran
Tlf. 61 33 16 16, fax 61 33 01 07
E-post: skolepsykologi@online.no